

De facetten van zorgvuldigheid

Ir. Hanneke Nijland, Leerstoelgroep Toegepaste filosofie

Een van de grote vragen in het debat over de vee-industrie is: 'wat maakt een veehouderij nou eigenlijk zorgvuldig?' Deze vraag kunnen we ons voorstellen als een soort ruwe diamant; lezend door de essays in deze bundel lopen we een stuk om de steen heen en zien soms blauw, soms groen, soms zelfs paars... Maar zijn wij ons bewust van welke kleur we zelf vertegenwoordigen, welke kleuren andere wetenschappers vertegenwoordigen en de kleuren die gemist worden - lopen we wel helemaal rond? En nemen we vaak genoeg afstand om de hele steen te zien?

Ir. Hanneke Nijland

1.4

Vroeger was alles gemakkelijker. Hoewel filosofen al eeuwen over plichten jegens dieren nadenken, speelde bij de inrichting van intensieve veehouderijsystemen voornamelijk voedselproductie, winstmaximalisatie en menselijke gezondheid een rol. In de laatste decennia gingen daarnaast zaken als milieu-impact, wereldvoedselvoorziening en dierenwelzijn een rol spelen. Toen werd het lastiger. De huidige moeilijkheid van het bereiken van zorgvuldigheid in de veehouderijsector wordt goed geïllustreerd door de gangbare definitie van duurzame ontwikkeling: economische haalbaarheid, ecologische gezondheid en maatschappelijke acceptatie dienen in balans te zijn. Die verschillende belangen lijken vaak moeilijk verenigbaar in de veehouderij. Daarnaast lijkt een zelfreferentiële houding van de partners in het debat een echte dialoog over ontwikkeling van zorgvuldige veehouderijen – want het zijn er waarschijnlijk meer dan één – in de weg te staan.

Feiten, meningen en gemiste kleuren

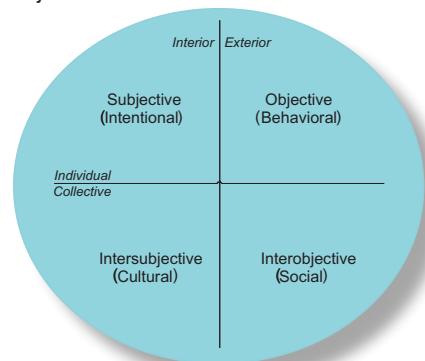
Tijdens het interne debat over de veehouderij op 27 mei jl. in Wageningen vroeg de voorzitter nadrukkelijk aan de deelnemers om met feiten te komen en niet met meningen. Dit bevreedde mij: een debat bestaat mijns inziens juist uit een uitwisseling van feiten en meningen, waarbij het ware (empirie, wetenschap), het juiste (ethiek, cultuur), en het mooie (invoeling, esthetiek) alle drie belangrijk zijn. Gelukkig blijkt, onder andere uit de inhoudsopgave van deze essaybundel, dat er steeds meer aandacht is voor deze laatste twee, ook binnen de 'hardcore wetenschappelijke wereld' der dierwetenschappen. Toch wil ik deze gelegenheid aangrijpen om het onderscheid eens extra te belichten en de noodzaak van een gelijkwaardige integratie van invalshoeken te benadrukken.

‘Wie bepaalt bijvoorbeeld wat ‘redelijk’ is?’

In de houding ‘wij zijn wetenschappers, dus we focussen ons enkel op empirische feiten, ongeacht wat ethisch of mooi gevonden wordt’ schuilt namelijk, naast een notie van ‘good scientific practice’, ook het gevaar van zelfreferentialiteit: het selectief zien van maar één of enkele van de kleuren binnen het spectrum van de duurzame ontwikkeling¹. Of dieren empirisch gemeten geen onredelijke stress hebben en in redelijke mate hun natuurlijke gedrag kunnen uitoefenen, is een argument dat bijvoorbeeld niet tegemoet komt aan de zorgen van iemand die empathie voelt voor dieren die nooit buiten komen. Door dergelijke subjectieve benaderingen uit te sluiten als ‘sentimenteel’, verlies je een deel van de wereld uit het oog. Daarnaast is de invulling van empirische feiten zelf niet interpretatievrij – wie bepaalt bijvoorbeeld wat ‘redelijk’ is?

Subjectief, intersubjectief, objectief en interobjectief

Om inzicht te geven in de facetten die meespelen bij het komen tot een zorgvuldige veehouderij introduceer ik (een deel van) een model van Ken Wilber. Zijn model maakt het onderscheid tussen verschillende benaderingen van eenzelfde fenomeen, in ons geval de veehouderij, op simpele wijze inzichtelijk:

Figuur 1 Wilber's four quadrants

De figuur beschrijft verschillende invalshoeken van waaruit onderzoek gedaan kan worden. Traditionele natuurwetenschappen focussen op het kwadrant rechtsboven (uiterlijk/individueel), waarbij naar tastbare, empirisch observeerbare kenmerken van objecten en verschijnselen gekeken wordt. Systeembenaderingen hiervan nemen de invloed van interactie tussen individuele actoren mee; dit vindt plaats in het kwadrant rechtsonder (uiterlijk/collectief). De twee kwadranten rechts van de verticale as vormen samen de empirische wetenschappen, oftewel Kant's 'the True'. Om echter te weten te komen wat mensen vinden en voelen (het kwadrant linksboven; Kant's 'the Beautiful') en wat maatschappelijk/cultureel als juist beschouwd wordt (linksonder; Kant's 'the Good') moet gecommuniceerd worden en vertolkt - er is een interpretatief wetenschappelijke slag nodig.

Verreweg het meeste onderzoek in de dierwetenschappen wordt gedaan vanuit de kleuren van de rechter twee kwadranten. Ik ga ervan uit dat ik in postmodern Wageningen de discussie over de wetenschappelijkheid en het belang van interpretatief onderzoek niet meer hoeft te voeren. Filosofen houden zich al eeuwen met de morele status van dieren bezig en maatschappijwetenschappers zoals ikzelf beginnen meer recentelijk perceptieonderzoeken uit te voeren om individuele en maatschappelijke (non-)acceptatie in kaart te brengen. Het punt dat ik wil benadrukken is dat een zorgvuldige benadering bij het komen tot een zorgvuldige veehouderij er één is waarbij een onderwerp vanuit alle kwadranten aandachtig bekeken wordt en de invalshoeken vervolgens gelijkwaardig geïntegreerd worden in een dialoog.

Zorgvuldige veehouderij; zorgvuldige wetenschap

Het meenemen van meer perspectieven leidt tot meer vragen, wat soms ontmoedigend lijkt. Maar juist het zoeken naar oplossingen op grond van een zich uitbreidend palet aan vragen is wat vooruitgang heeft gebracht en zal brengen. Waar geen oplossing is die voldoet aan alle wereldbeelden tegelijk, ontstaan verschillende mogelijkheden naast elkaar (zoals in de huidige praktijk intensieve vee-industrie, biologische veehouderij en alternatieve eiwitproductie) en verschuivingen daarin (wanneer intensieve veehouderij niet meer duurzaam blijkt, zou het accent kunnen verschuiven naar bijvoorbeeld insecten- of algenteelt). Het doel is dus niet 'de' zorgvuldige veehouderij te vinden, maar onderzoek te doen vanuit het bewustzijn dat er meerdere en dynamische perspectieven en paradigma's zijn en daarbij voortdurend verbindende gesprekken aan te gaan en voort te zetten.

‘Als we het gehele palet aan kleuren zien, zijn we goed op weg naar een echt zorgvuldige veehouderij’

De gewenste communicatievorm om de kwadranten (en de verschillende lijnen die bestaan binnen elk kwadrant) te integreren is een dialoog, waarbij afstand genomen wordt van goed/fout-schema's en waarbij dilemma's en ambiguïteit geaccepteerd worden. Een dergelijke dialoog dwingt mensen namelijk verschillen te onderzoeken in achtergronden en argumenten, en mechanismen te erkennen, met verschuivingen in contexten en gemeenschappelijke kaders als mogelijk resultaat (Pearce, 1997).

Als we, als natuurwetenschappers zowel als sociale wetenschappers, waken voor zelfreferentialiteit en het nut van het gehele palet aan kleuren zien, als naast de natuurwetenschappelijke feiten het juiste en het intuïtieve meegeenomen worden, zijn we goed op weg naar een echt zorgvuldige veehouderij. Een zorgvuldige wetenschap is er één die ruwe diamanten onderzoekt vanuit zo veel mogelijk perspectieven om vervolgens vanuit een hogere optiek tot integrale oplossingen te komen.

1 Zelfreferentialiteit is niet slechts een beperking tot het eigen perspectief - als we ons focussen op een perspectief, ons daarvan bewust zijn en tegelijkertijd open staan voor de perspectieven van anderen, is dit toejuchbaar wetenschappelijk specialisme; zelfreferentialiteit houdt in dat men zich opsluit in de normatieve kaders waarvan het eigen perspectief uitgaat en daarmee andere perspectieven afwijst. Zie Morgan G. 1986, *Images of Organization*, Sage Publications.

Referenties

- Boogaard B., S. Oosting en B.B. Bock, 2008. Defining sustainability as a socio-cultural concept: Citizen panels visiting dairy farms in the Netherlands. *Livestock Science*.
- Boogaard B., B.B. Bock, S. Oosting, J.S. Wiskerke en A.J. Zijpp, 2010. Social Acceptance of Dairy Farming: The Ambivalence Between the Two Faces of Modernity. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*.
- Esbjörn-Hagens S., M.E. Zimmerman, 2009. *Integral ecology: uniting multiple perspectives on the natural World*, Integral books.
- Kant I., 1951 (orig. publicatiejaar 1892). *Critique of Judgement*, vertaald door J.H. Barnard, Hafner Publishing.
- Morgan G., 1986. *Images of Organization*, Sage Publications.
- Pearce W.B. en L.W. Littlejohn, 1997. *Moral Conflict. When Social Worlds Collide*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Velde H.T., N. Aarts, en C. van Woerkum, 2002. Dealing with ambivalence: farmers' and consumers' perceptions of animal welfare in livestock breeding. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*.